

DENYING THE HOLOCAUST

**The
Growing
Assault on
Truth and
Memory**

**"Ms. Lipstadt's important and impassioned work
could not have come at a better time."**

—New York Times Book Review (front page)

**DEBORAH
LIPSTADT**

with a New Preface by the Author

Deborah Lipstadt's bok "Denying The Holocaust. Foto: Penguin Books.

Fagfellelevurdert

David Irving vs. Penguin Books og Deborah Lipstadt sett med norske øyne:

Holocaust og medievirkeligheten 2000

Sammendrag: Den britiske faglitterære forfatteren David Irving hadde vært kjent i offentligheten som Holocaustfornekter i åtte år da han i 1996 saksøkte den amerikanske akademikeren Deborah E. Lipstadt for å ha betegnet ham som nettopp dette i hennes bok «Denying the Holocaust.» Saken kom for retten i London i 2000 og var gjenstand for stor internasjonal mediedekning. Også norsk presse fattet interesse for injuriersaken og dens prinsipielle sider. Rettssaken medførte at norske medier fordypet seg grundigere i fenomenet Holocaustfornektelse enn noen gang tidligere. Norske journalisters dekning av saken kom likevel til å bære preg av begrensede kunnskaper om dette fenomenet, begrenset spalteplass, samt en viss forsiktighet med å karakterisere Irvings person og virke i ærlige former. David Irving, som ikke var et helt ukjent navn i norske aviser fra tidligere sammenhenger, ble den første internasjonale Holocaustfornekteren til å vies bredere omtale i Norge. På samme tid røpet den norske mediedekningen en merkbart svakere interesse for Lipstadt, enda hun var den saksøkte og forfatter av den første samlede fremstilling av internasjonale Holocaustfornektere.

Emneord: Pressehistorie, Historikerdebatt, Den andre verdenskrig, Holocaust, Holocaustfornektelse, David Irving, Deborah Lipstadt.

Gunnar D. Hatlehol

Forsker,
Navikseneteret
ghatlehol@navikseneteret.no

Deborah E. Lipstadt, professor i jødisk moderne historie og Holocauststudier ved Emory University, utkom i 1993 med boken «Denying the Holocaust» på forlaget The Free Press, et datterselskap av Macmillan. Boken solgte moderat, men likevel i nok eksemplarer til å bane vei for en paperback-utgivelse på forlaget Plume, et datterselskap av Penguin Books, året etter. Den sterkt kontroversielle britiske forfatteren David Irving, en av de mer omtalte personene i boken, gikk i 1996 til sak mot Lipstadt og forlaget. Etter en omstendelig og langtrukken forprosess gikk injuriersaken for en domstol i London fra januar til april 2000. Rettssaken og dommen som til slutt forelå ble fulgt mer eller mindre nøye med på og diskutert i norsk presse. Hvordan den ble fremstilt, av hvem og hva

norske observatører var opptatt av i sakskomplekset som omga Irvings søksmål mot en av sine kritikere, skildres i de neste avsnittene.

Bakgrunnen

Gjennom elleve kapitler i verket «Denying the Holocaust» skisserte Deborah Lipstadt enkeltpersoner og institusjoner som i etterkrigstiden hadde gjort seg bemerket med å fornekte folkemordet på jødene under den andre verdenskrig som historisk faktum. Boken hennes ga innblikk i de tette båndene som de navngitte Holocaustfornekterne hadde dannet til nyfascistiske, høyreekstremistiske og antisemittiske politiske grupperinger i Europa og USA.

David Irving hadde på det tidspunktet bak seg i overkant av 15 bokutgivelser, stort sett med temaer fra den andre verdenskrig. Uten noen universitetsutdannelse og vitenskapelig skolering å vise til, betegnet han seg som selvylært historiker og krevde å bli tatt på alvor som fagmann. Et varemerke for ham ble å arbeide nærmest utelukkende med arkivkilder og muntlige kilder når bøker skulle skrives. Bøkene til

David Irving. Foto: Ukjent.

faghistorikere innenfor feltet hadde han mest forakt til overs for og unngikk derfor å bruke dem som kilder. Gjennom sin metode hevdet han å komme til andre sannheter enn de etablerte. I årene etter bokdebuten i 1963 tilegnet Irving seg et rykte som en svært kontroversiell forfatter, blant annet ved å bli part i flere injuriersøksmål. Regelrett beryktet ble Irving etter utgivelsen av boken «Hitler's War» i 1977, der han hevdet at Hitler ikke hadde tatt initiativ til folkemordet på jødene og ikke en gang hadde hatt kjennskap til det.

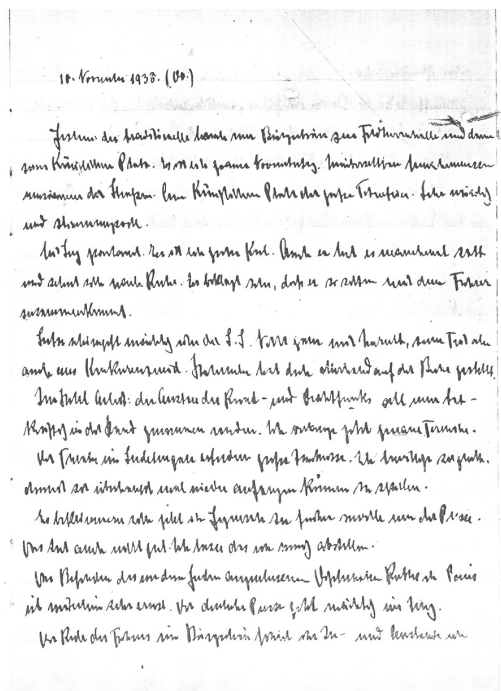
Et fåtalls historikere med generell kompetanse av varierende tyngde på Nazi-Tysklands historie, som Gordon A. Craig, John Keegan, Norman Stone og Donald Cameron Watt, sto på ulike tidspunkt frem og ga Irving gode skussmål som historiebokforfatter. Sistnevnte var også eneste etablerte faghistoriker som i løpet av Irvings karriere innledet noe som helst offisielt prosjektsamarbeid med Irving. Det skjedde i

1968.¹ Den gjennomgående tendensen var at klare konfliktlinjer mellom faghistorikermiljøene og Irving tok form etter «Hitler's War.» En rekke velansette spesialister innenfor sine faghistoriske felt, slik som Martin Broszat, Hugh Trevor-Roper, Charles W. Sydnor jr., John Lukacs og Peter Hoffmann, forfattet kritikker som hamret løs på hans troverdighet som historiker, etter hvert som nye bokutgivelser fra Irvings hånd fulgte, alltid med en tilbøyelighet til å fremstille Nazi-Tysklands ledere i et best mulig lys.

En dramatisk forverring av Irvings nasjonale og internasjonale omdømme inntraff da han i 1988 erklærte at han ikke trodde på gasskamrenes eksistens og benektet at Nazi-Tyskland hadde stått bak et systematisk massebord på jødene i Europa. De neste årene ble hans fornektelse av Holocaust gjen tatt med jevne mellomrom og på høylytte måter.² I offentligheten festet det seg et syn på ham som først og fremst en Holocaustfornekter med forgreninger til den politiske ytre høyrefløyen. Fra da av viste det seg umulig for Irving å få utgitt bøker på respekterte forlag og han tydde i stedet til utgivelser på sitt private foretak, Focal Point Publishing.

Lipstadts beskrev Irving i boken «Denying the Holocaust» som «en av de farligste talsmennene for Holocaustfornektelse», en mann som tøyde og forvrengte historisk bevismateriale helt til det samsvarte med hans ideologiske orienteringspunkter og politiske dagsorden.³ Lipstadt avslørte Irvings dobbelstandard i omgangen med kilder, nemlig hans trang til på den ene siden å stille svært høye krav til dokumentariske beviser for forhold som viste Nazi-Tyskland på sitt verste, og på den andre siden uforbeholdent å akseptere overfladiske indisier for å kunne kildebelegge påstander om allierte overgrep mot tyskere. Dette var et trekk ved Irving, påpekte hun, som han hadde til felles med andre Holocaustfornektere.

Tid gikk før Irving ble oppmerksom på boken til Lipstadt. Først i november 1995, etter at forlagene Macmillan og St. Martin's Press hadde annullert avtalen om å utgi hans forestående biografi om Joseph Goebbels i kjølvannet av negative presseoppslag, skrev Irving til Penguin Books i London og forlangte «Denying the Holocaust» trukket tilbake fra markedet.⁴ Da det i september 1996 var klart at forlaget ikke bøyd

Joseph Goebbels samlede dagbøger ble funnet på mikrofilm i Russland av den tyske historikeren Elke Frölich. Bildet viser notatene fra 10. og 11. nov. 1938. Foto: Wikimedia Commons.

Joseph Goebbels (1897-1945). Foto: Bundesarchiv, Bild 146-1968-101-20A / Heinrich Hoffmann / CC-BY-SA 3.0

seg, gikk Irving formelt til injuriersøksmål mot forlaget og Lipstadt. Begge de saksøkte avviste å inngå forlik med Irving, idet dette ville innebære å forsake bokens hovedkonklusjoner. Dermed ble kursen mot oppgjør i rettssalen staket ut i desember 1997. Irving anla sitt injuriersøksmål i Storbritannia fremfor USA ettersom injurielovgivningen i førstnevnte land la bevisbyrden på den saksøkte.

Penguin Books og Lipstadt måtte altså bevise at hennes fremstilling av Irving var holdbar. Saksøkte måtte følgelig legge opp til et kostbart forsvar og løste det, i samråd med sine advokater, ved å mønstre et team av sakkyndige med ekspertise på henholdsvis Nazi-Tysklands historie, Holocaust, Hitlers antisemitisme og rolle i Holocaust, Auschwitz-Birkenau og høyreekstremisme i Tyskland.⁵ En nøkkelrolle tilfalt førstnevnte, historieprofessor Richard J. Evans, som sammen med to researchere tok for seg et utvalg av Irvings bøker, utgitt i årene 1963-1996, og gikk kilde-

henvisningene til disse systematisk etter i sømmene.

De ferdige rapportene og annet innsamlet bevismateriale fra de sakkyndige ble overlevert domstolen i juli og august 1999.⁶ Siden det ble veldige mengder med dokumenter å gjennomgå, kunne rettssaken først ta til den 11. januar 2000 i High Court-bygningen i London. Gitt materien som skulle behandles var tre måneder satt av til rettsmøtene, som ble forestått av dommer sir Charles Gray. Advokatene til Lipstadt og Penguin Books la opp til et forsvar som argumenterte for at Irving var en historieforfalsker og løgner. De understreket stadig at det ikke var historien og Holocaust som var oppe til rettslig vurdering, men Irvings redelighet som historiker og berettigelsen av merkelappen Holocaustfornekter på ham.

Over til Norge

Inntil veiskillet i 1989 var David Irving et navn som hadde figurert sporadisk i norsk presse. Bare del-

vis hadde omtalen av ham formidlet at dette var en kontroversiell mann, inntil han altså utvetydig identifiserte seg med Holocaustfornektelse. Etter det ble Holocaustfornektelsen innfallsvinkelen for hvordan norske medier fremstilte ham. I tiåret som fulgte knyttet norsk presseomtale av Irving seg for det aller meste til to bestemte saker. Første gangen, i juli 1992, gjaldt det den verdensomspennende nyheten om funnet av Josef Goebbels' tilnærmet komplette dagbøker på mikrofilm i Moskva. Funnet ble gjort av den tyske historikeren Elke Fröhlich, som hadde forestått utgivelsen av de dagbokfragmentene som inntil da var kjent – og hun håpet nå å gå videre med forberedelsen av en komplett utgave av dagbøkene.⁷ Irving kom inn i denne historien fordi han ble varslet om funnet, dro til Moskva for å studere det og ble dernest engasjert av den britiske avisen *Sunday Times* til å oversette og presentere utvalgte deler av dagbøkene med sikte på offentliggjørelse. Denne avtalen og det at en mann med Irvings omdømme hadde fått tilgang til dagbøkene, ble skarpt kritisert fra flere hold og skapte kontroverser som gikk rundene også i norsk presse.

Den andre foranledningen som brakte Irving inn i norsk mediesammenheng, var en lengre debatt som startet da Hans Fredrik Dahl i sin ukentlige *Dagbladet*-spalte den 25. juni 1996 gikk god for Irvings nylig utkomne biografi om Goebbels og betegnet ham som «den fremste kildekritiker innen nazismens historie i dag».⁸ Tilsvar kom raskt fra den til da lite kjente historikeren Rolf Hobson.⁹ Fortsettelsen utviklet seg til en uforsonlig polemikk, i flere aviser, med bidrag også fra sosialantropologen Theodor Barth, filosofen Espen Hammer, journalisten Lasse Midttun og historikeren Hans Rustad. Hele tiden, like til debatten stilnet av i september, fastholdt imidlertid Dahl sin positive vurdering av Irvings forfatterskap.¹⁰

Dette viste seg likevel bare å være oppvarmingen til det mediemessige oppstyret som historikeren Odd-Bjørn Fure utløste den 25. februar 1997, da han lanserte sin pamflett «Kampen mot glemselen. Kunnskapsvakuum i mediesamfunnet», et oppgjør med Dahls utspill om Irving samt medienes og historikernes taushet i møtet med dem. Nye kronikker fulgte, både av Fure og en enda større debattantskare

enn sist, mens en engasjert Dahl leverte det ene forsvaret av sitt standpunkt etter det andre.

Underveis var Irving en bakgrunnsskikkelse i debatten, inntil han den 13. mars trådte frem med et tilsvarende svar til historikeren Frank Meyers innlegg i *Aftenposten* ni dager tidligere.¹¹ Meyer var syv dager senere ute med en kronikk i samme avis der han kritiserte Dahls argumentasjon i debatten. Han betegnet Irving som «en dårlig historiker», hvis bøker ikke viste «kontroll og disiplin ved utvalg, fortolkning og bedømmelse av dokumentene.» En ny kommentar til Meyer kom fra Irving den 4. april.¹² På det tidspunktet var den aktive debatten inne i sin siste måned. Da status omsider kunne gjøres opp etterpå, hadde mer enn 150 oppslag i aviser og tidsskrifter kommet på trykk i reaksjon på Dahls kontroversielle første kronikk om Irving.¹³

Hva så med norsk presses forhold til Deborah Lipstadt? Interessen for henne gjenspeilte kjennsgjerningen at hun var en stillfaren akademiker, uten antydninger til personlig bagasje som kunne gjøre henne beryktet. Ei heller hadde hun vært opphav til saker egnet til å fenge tabloide medier, aller minst i Norge. Norske avisers berøring av Lipstadt før injuriersakens oppstart begrenset seg til tre tilfeller. Første gang var *Dagbladet* i januar 1995, da en kommentar i forbindelse med 50-årsdagen for frigjøringen av Auschwitz også ledet til en kort omtale av fenomenet Holocaustfornektelse og Lipstadts bok «*Denying the Holocaust*» ble trukket frem.¹⁴ *Aftenposten* sto for de to øvrige omtalene, begge i 1997. Ene gangen gjennom Irvings første tilsvarende svar til Frank Meyer, med bemerkningen om at Lipstadts bok rommet «absurde løgner» og bebudelsen av en forestående injuriersak mot henne og forlaget;¹⁵ andre gangen i en avis-kommentar som kort refererte til Lipstadt som en ledende ekspert på moderne antisemittisme.¹⁶

Lipstadt var altså nærmest et ubeskrevet blad i norsk offentlighet da injuriersaken mot henne tok til i London, den 11. januar 2000. Til gjengjeld ble dette en sak som avisene, men også radio og dels fjernsyn, skjenket bra med oppmerksomhet. Bortsett fra føljetongen med Hans Fredrik Dahls Irving-forsvar i *Dagbladet*, måtte man helt tilbake til den såkalte Hoaas-saken i årene 1975-1978, da lektor Olav Hoaas

i Stokmarknes først ble domfelt for hatytringer, deriblant fornektelse av gasskamrenes eksistens, og sluttelig avskjediget fra stillingen sin, for å finne lignende nivåer av interesse for Holocaustfornekterfenomenet fra norske mediers side.

Inne i rettssalen

Det var duket for hva avisen The Guardian den gangen kalte «den mest følelsesladde injurienesaken for domstolen på en generasjon.»¹⁷ Tre norske aviser var representert med egne korrespondenter i London som dekket rettssaken: Aftenposten med sin Thomas Spence, VG med Hans Christian Vadseth og Dagbladet med Maria Brit Espinoza. Danske Jyllands-Posten delte sin korrespondent Niels-Victor Christiansen med Bergens Tidende.

Først ut med å gi saken pressedekning i Norge var Aftenposten, dagen etter at retten var satt. Omtalen var da mer generell, med stort sett et kort referat av hva de to partene prosederte på, og gikk ikke nærmere inn på det problematiske i Irvings forfatterskap, ut over å nevne at han benektet Holocaust.¹⁸ Medieoppmerksomheten ble tyngre to dager senere, den 14. januar. Bergens Tidende lot da en av Holocauststudiets nestorer, den israelske Yehuda Bauer, komme til orde: «Holocaust stilles ikke her for retten, det dreier seg om å beskrive sannheten. Legitime historikere får her en mektig sjanse til å bevise det de sier. Det kan ikke gjøres sterkere enn i en injurienesak.»

Saken som ble rullet ut fikk betydelig oppmerksomhet i massemediene, særlig i den engelskspråklige verden, godt hjulpet av sitt omfang. Allerede i opptakten til rettsrundene ble reportasjer ledsaget av aviskommentarer og debattinnlegg som uttrykte varierte oppfatninger av injurienesaken, uten at alle nødvendigvis var forankret i faktiske forhold. I britiske pressekommentarer ble det ikke uvanlig å se kommentatorer uttale at rettssalen ikke burde være stedet å avgjøre historiske fakta, men også betraktninger som fikk det til å høres ut som om Irving selv var den saksøkte.¹⁹

Slik tåkelegging av sakens kjerne var det mindre av i Norge. Klassekampen stilte ikke med egen korrespondent eller utsending, men sakset fra engelske avisers omtaler av injurienesaken. Redegjørelsen var

Deborah Lipstadt. Foto: Ukjent.

nøktern i formen, men hadde en kritisk slagsside gjort uunngåelig av journalisten Eline Lønnås' gjengivelse av noen av Irvings mest opprørende Holocaustfornektende utsagn. Hun benyttet ikke begrepet Holocaustfornekter, men «holocaust-revisjonist», for å beskrive Irving, og kom dermed i skade for å overta Holocaustfornekternes egen foretrukne, tilslørende og ufarliggjørende betegnelse på seg selv.²⁰ Andre norske aviser støttet seg til NTBs referater. To uker inne i injurienesaken, da den var nådd det som skulle bli en langvarig bevisførselsfase, begynte medieopplagene å synke kraftig og omtalene av saken ble mer sporadisk. Da holdt heller ikke britisk presse like aktivt tritt med de daglige høringene lenger.

På rettssakens 14. dag hadde Bergens Tidendes journalist Truls Synnetvedt tatt plass på tilhørerbenken. Det var første og eneste gang en norsk regionavis gikk til det skritt å sende en av sine egne medarbeidere til

London for å rapportere fra rettssalen. Først og fremst bød Synnestvedt på stemningsbilder, kanskje også de mest levende blant hans norske kolleger. Han skildret dommer sir Charles Gray, titulert som «my Lord» og «Mr. Justice», mannen «med parykk og bredt rødt bandolær», mens en småsteppende Irving «oppfører seg som en sprinter som venter på startskuddet.» «Neppe smilerynker», observerte han om sistnevntes dype linjer i ansiktet. Synnestvedts reportasje ga et inntrykk av at rettssaken fortsatt fanget folks interesse: «Dommeren vil ikke ha publikum hengende langs veggene.» Ståplasser fantes altså ikke i rettssalen og et antall overtallige personer avvist i døren illustrerte at det ikke var alle fremmøtte forunt å klare å kapre seg en stol innenfor. «En makaber reprise på den andre verdenskrig», kalte Synnestvedt det som utspilte seg i retten. I vitneboksen denne dagen satt blant annet saksøkers Auschwitz-sakkyndige, arkitekturhistorikeren Robert Jan van Pelt, og ble krysseksaminert av en Irving som «later til å være mer opptatt av å fortelle enn å lytte.» Irving, skrev Synnestvedt, lot seg lett irritere av den saksøktes advokat, men fikk sjelden dommerens medhold i sine protester.²¹

Nesten en måned senere, den 8. mars, leverte Aftenpostens korrespondent, Thomas Spence, et fylldig referat fra rettssalen i High Court. Overskriften lød: «Sannheten om jødeutryddelsen opp til doms.» Det var en formulering som gjorde det betimelig å spørre om avisen hadde forstått hva injuriersaken handlet om. To setninger helt øverst på siden, til introduksjon av reportasjen, bare understreket berettigelsen av spørsmålet: «Hva er sannheten om menneskehetens største forbrytelse, Holocaust? Spørsmålet skal besvares i rettssaken som den kontroversielle, britiske historikeren David Irving har anlagt. . . » Videre het det seg i avisartikkelens ingress at Lipstad hevdet «at Irving fusker og er farlig. Dermed må en engelsk dommer ta stilling til om det er legitimt å betvile nazistenes jødeutryddelser.»²² Ikke noe sted i brødteksten kommuniserte Spence at rettssaken egentlig handlet om en forskers rett til å kalle Irving en historieforfalsker, Holocaustfornekter og løgner. Det ble å bevege seg farlig nær misforståelsen om at det var Irving selv som satt under anklage.

Reportasjen spilte i så måte på en utbredt forestil-

ling, godt hjulpet av britiske mediers tilnærmingsvis sensasjonspregede fokus, om at domstolen var bemyndiget til å avgjøre mer skjellsettende historiske spørsmål. At dommerens oppgave var å vurdere konkrete utsagn om Irving opp mot britisk injurielovgivning, kunne lett tapes av syne med avisens valgte vinkling. Aftenposten-oppslaget inneholdt også en reportasje fra Irvings arbeidsværelse – «krigsrommet» som han selv, og journalisten, kalte det.²³ Spence lot likevel den saksøkte part komme rikelig til orde og det på knusende måter for Irving. Leseren fikk altså god anledning til å tenke sitt.

En tidligere reportasje av samme korrespondent ga derimot mindre rom for egenrefleksjon. Her fikk ingen motstemmer komme til orde, bare Irving. Ekspertvitnemål av flere Holocaust-forskere ble bebudet, men Irving fikk siste ordet om dem også: «Det er konklusjonene til lukkede sinn.»²⁴ Dette skjedde på samme tid som Dagbladets London-korrespondent, Maria Brit Espinoza, i en omtale av rettssaken tilføyde at det pågikk en faglig og politisk konferanse i Stockholm, viet Holocaust, der deltakerne kom til enighet om å gjøre 27. januar til minnedagen for folkemordet.²⁵

Tydelig inspirert av Stockholm-konferansen leverte Per Egil Hegge i Aftenposten den 6. mars en mer dysindig intellektuell kommentarartikkel, der han nevnte injuriersaken i London i forbifarten, men da med hovedørendet å diskutere Peter Novicks bok utgitt juni året før, «The Holocaust in American Life.»²⁶ Hegge ble første pressemannen i Norge til å gi boken avisomtale. Siden fikk den ubetydelig oppmerksomhet.²⁷ Med boken som utgangspunkt var Heggens temaer ikke Holocaustfornektelse, men Holocausts plass i historien og i det offentlige minnet.

En bivirkning av rettssaken var at Adolf Eichmanns memoarer, skrevet av ham i fengsel i Israel, ble frigitt etter Lipstadts henstilling til israelske myndigheter og nå presentert som ledd i saksøktes bevisførsel, et av mange. VGs lett tabloidiserte vinkling av dette innslaget i forsvarets opplegg kunne imidlertid leses som om han talte fra graven, for Eichmann figurerte i avisens fremstilling som «stjernevitnet» og «nøkkelvitne.»²⁸ Lipstadts advokater og ekspertvitner presenterte en del ny kunnskap underveis i denne fasen, gjennom rapporter og dokumenter, men ut over Eichmann-

memoarene fanget ikke pressen opp dette. Den inn-sikten ble først klarere i ettertid.

Dagens Næringslivs journalist Bjørn Westlie hadde en lengre kommentar i avisen 13. mars, sentrert om Irvings Holocaustfornektelse og ispedd glimt fra rettshøringen han selv hadde overvært i London, tretten dager tidligere. I kommentarartikkelens andre halvdel ble Westlie den første til å gjengi hovedtrekkene i Lipstadts omtale av Irving i boken «Denying the Holocaust.» I midlertid røpet kommentarartikkelens overskrift («Dommen over Holocaust») og ingressens avsluttende spørsmål («Er dommeren enig i at Holocaust er en løgn?») at Westlies forståelse av rettssaken ikke skilte seg nevneverdig fra den Aftenposten hadde formidlet. Noe av det samme viste seg avslutningsvis i kommentaren, med sitt historien-skall-opp-til-doms-tema og sin overvurdering av dommerens mandat: «[Irvings] bevisføring for at Auschwitz bare er en turistattraksjon og ikke noe minne fra krigen, er en av de punktene retten nå må ta stilling til i en sak som kan få store følger for hvordan ettertiden kan komme til å bedømme annen verdenskrig.»²⁹

Vanskelige begreper og lettvtint fokus

Fra norsk presse ble det de neste ukene stille om injurienesaken, en naturlig konsekvens av at retten tok en lengre pause etter avsluttet bevisførselsfase den 15. mars. Stillheten ble bare brutt av en kronikk i Dagbladet 1. april, signert historikeren Nils Rune Langeland. Den var mer en abstrakt kommentar til ettertidens fascinasjon for Nazi-Tysklands historie og forhold til Holocaust, så vel som til Holocaustfornekternes iver etter å viske dette temaet ut av historien, enn et debattinnspill til Lipstadt-saken, og munnet ut i ordene: «Vinn Irving denne saka, vil det opne opp ein flaum av revisjonistisk aktivitet for å ta bort det uuthaldelege ubehaget som det ubegripelege masse mordet på jødane representerer.»³⁰

Revisjonister, ikke Holocaustfornektere, kalte også Langeland dem. «Lipstadt hevder Irving fusker», skrev Thomas Spence. «Irving (. . .) mener at Lipstadt har skadet hans profesjonelle anseelse ved å hevde at han benekter at jødeutryddelsen var et systematisk iverksatt folkemord på Hitlers ordre. Lipstadt hevder at Irving gjentatte ganger har formulert utsagn

som bare kan tolkes slik», ordla Per Egil Hegge seg om Irvings ytringer om Holocaust.³¹ Hegge avsto altså fra å gi en selvstendig vurdering av Irving, hvis Holocaustfornektelse hadde vært nærmest opplest og vedtatt de siste ti årene.

For norske aviser satt det tilsynelatende langt inne å henge merkelappen Holocaustfornekter på Irving. Bare unntaksvis havnet denne benevnelsen av ham på trykk. Det gikk mer i betegnelsene historie-revisjonist, Holocaust-revisjonist, eller bare revisjonist. Revisjonist er i utgangspunktet et harmløst ord og beskrivende om faghistorikere generelt, for det inngår i historikerutdannelsen på mastergrads- og doktorgradsnivå å skrive originale forskningsbidrag som bringer ny kunnskap om fortiden. Det er en naturlig del av historiefaget å omskrive, nytolke og revurdere historiske hendelser og prosesser – revidere etablert kunnskap, men da helst i betydningen å raffinere kunnskapen på detaljplanet.³² På aktører som Irving traff denne forståelsen av revisjonistbegrepet derimot dårlig, siden metodene hans var assosiert med utelatelser, manipulasjoner og forvrengninger. Væpnet med slike grep hadde han dels fornekter nøkkeltrekk og hendelsesrekker ved Holocaust og dels forsøkt å kraftig nedjustere antallet ofre for dette grundig dokumenterte folkemordet. De ekstreme standpunktene som Irving målbar, plasserte ham på de ytterste randsonene av historisk forskning, om ikke hinsides.

Irving er Holocaustfornekteren som nektet for å være nettopp *det*, en Holocaustfornekter, men som likevel brukte mye tid under rettssaken på å forsøke å motbevisne det organiserte og industrialiserte folkemordet på jødene som historisk faktum. Slikt vakte kanskje noe forvirring i samtiden i 2000, når forsøkene på klart å definere hvor Irving sto, uteble. Men enkelt sagt forholdt det seg slik: Irving nektet konsekvent for eksistensen av gasskamre i Auschwitz-Birkenau, han nektet for at det fantes et statlig initiert, planmessig og systematisk program for å utrydde jødene i Europa, og han benektet at Hitler hadde hatt kjennskap til og beordret folkemordet. Det definerte Irving som Holocaustfornekter. Likevel dukket det aldri opp noen tydelig definisjon på Holocaustfornekterbegrepet under den norske pressdekningen.

I mediedekningen ellers ser vi at Deborah Lip-

stadts person vakte begrenset interesse. Vanligvis ble hun bare omtalt som professor og forfatter av boken «Denying the Holocaust.» Men hvem var hun, hva var hennes bakgrunn og hva var hennes faglige misjon? Akkurat det bidro norske aviser lite til å oppklare. Kan hende var det fordi Lipstadt under selve rettssaken spilte en anonym rolle. Daglig satt hun på den samme fremskutte tilhørerbenken i rettssal 73 i High Court og fulgte ordskiftet som utspilte seg foran dommeren. Men Lipstadt vitnet aldri selv, vel å merke på forsvarers uttrykkelige ønske, ikke hennes, ettersom advokatens strategi ble å underbygge sin sak ved å konfrontere Irving med historisk dokumentasjon og faglige sakkyndige på Nazi-Tysklands og Holocausts historie.³³ Grepet var også en måte å ta konsekvensen av Lipstadts prinsipp om ikke å debattere med Holocaustfornektere. Under omstendighetene ga Lipstadt heller ikke intervjuer mens rettssaken pågikk, men hun hadde en historie. Kanskje var den ikke nyhetsverdig nok? Hun deltok imidlertid aktivt i kulissene da advokatene hennes la opp sitt løp.

Mye lettere ble det da å få øye på Irving i denne affæren. Han representerte seg selv, førte sin egen sak gjennom hele rettsrunden, i en juridisk rolle han aldri hadde bekledd før. Det var ikke bare det at han på den måten sparte utgifter. Irving hadde tilsynelatende ikke tro på at noen advokat kunne omgås saksdokumentasjonen og temaområdet på samme selvfølgelig måten som ham selv. Og ved å være sin egen advokat fikk han vise seg frem for publikum, få den oppmerksomheten han gjennom hele karrieren hadde higit etter, samt beholde regien inne i rettssalen deler av tiden. Irvings måte å skikke seg på som uskolert saksfører ga også mediene stoff å skrive om, noe av det komisk.

Under sin prosedyre virket Irving tidvis å henvende seg mer til et publikum utenfor rettssalen, enn til dommeren. Under krysseksamineringene av forsvarers hovedsakkyndige, Richard J. Evans, ble Irving temmelig ofte tatt i å gjengi innhold i eget bevismateriale uriktig. Stadig vekk satte han dommer sir Charles Gray på synlige tålmodighetsprøver.³⁴ Den samme Evans ble i vitneboksen gjentatte ganger forsøkt avbrutt av Irving, men fortsatte konsekvent å snakke, og det var øyeblikk da også dommer Gray

under disse opptrinnene selv forsøkte å gripe inn i ordskiftet, med den følge at alle tre menn snakket samtidig. På et tidspunkt, i sluttprosedyren, kom Irving endatil i skade for å tiltale dommeren som «mein Führer» i stedet for det vanlige «my Lord.»³⁵ Irving viste seg sterkt opphengt i detaljer og trivialiteter når dokumenter skulle gjennomgås, såpass at han fremsto som en mann ute av stand til å se skogen for bare trær.³⁶ Uten advokat og uten assistenter å støtte seg til under saksgangen, krevde forberedelsene av rettsrundene så lange arbeidsdager av Irving at tiden til nattlig søvn ble sterkt innskrenket. Nettopp det begynte å synes tydelig etter hvert som rettssaken skred frem. Pausen kom nok derfor betimelig. Den varte til det var tid for dommens dag, 11. april 2000.

Dom over en forfatter

Domsavsigelsen fylte hele 350 sider. I den levnet dommeren Irving liten ære. Gray avviste påstanden som Irving gjennom rettssaken hadde fremmet indirekte, at det eksisterte en internasjonal jødisk konspirasjon for å bringe ham til taushet og at saksøkte part var involvert i denne konspirasjonen mot ham. Han gikk i detalj inn på, og avviste, Irvings tolkninger av hendelser knyttet til Nazi-Tysklands jødeforfølgelser og påfølgende folkemord på jødene. Irving, uttalte dommeren, hadde «gjentatte ganger krysset grensen som skilte mellom legitim kritikk og fordomsfull bakvaskelse av det jødiske folk.»³⁷ Irving var en nazisympatisør som av politiske grunner forfalsket og forvrengte historisk bevismateriale, konkluderte han. Bare på et punkt fikk Irving medhold: Dommeren fant det ikke bevist at Irving, da han arbeidet med de mikrofilmede Goebbels-dagbøkene i Moskva, hadde fraktet mikrofilmene ut av landet og kopiert materialet på måter som kunne ha påført det betydelig skade.³⁸

Det siste var en detalj som forsvant i et fordømmende helhetsbilde av mennesket og historikeren David Irving, en som i hvert fall ikke ble enset i Norge. Med domsavsigelsen i hånd ble norske mediers tale mer direkte de neste dagene. Mange aviser slo opp dommen og viet den gjerne mer spalteplass. Pressekommentarene ble flere. Betegnelser som rasist, høyreekstremist, antisemitt og Holocaustfornekter ble brukt, som i et ekko av dommer Grays kjennelse.

Dommen måtte betraktes som en seier for historien og hukommelsen, var det norske kommentariatets gjennomgående budskap.

I Aftenpostens velskrevne leder het det blant annet: «Den britiske historikeren David Irving tapte saken mot sin amerikanske kollega, professor Deborah Lipstadt, og står æreløs tilbake etter at han av en britisk dommer er stemplet som antisemitt, løgner og historieforsker. Det er en gåte at han våget å saksøke en historiker for injurier, når «injuriene» stort sett besto av en beskrivelse av hva han hadde hevdet både i skrift og tale. Dette skritt alene tyder på at Irvings vurderingsevne, uavhengig av hans etiske grunnsyn, ligger på et nivå som gjør ham uskikket til faglig bedømmelse av adferd, holdninger og handlinger både i nåtid og fortid. (...) Midt oppe i sin iherdige og til dels vellykkede jakt på dokumenter har han konsekvent valgt å fortie, forvrengte eller benekte kjensgjerninger som ikke passet med hans brunlige ideologiske grunnsyn. Av en historiker er det uetisk, også i saker av langt mindre moralsk tyngde enn spørsmålet om ofrenes skjebne under den annen verdenskrig»³⁹

Et viktig prinsipielt spørsmål ved rettssaken forble nesten uberørt i Norge. Nemlig den problematiske britiske injurielovgivningen, som la bevisbyrden på den saksøkte, og som hadde gjort det mulig for Irving å saksøke en av sine kritikere, uten egentlig å ha noen sak selv. Ryktet Irving sa han gikk til sak for å redde, var forlenget tapt. Saksøket beløp i stedet til regelrett juridisk trakassering av Lipstadt, i og med at hun måtte bruke nærmere fire år av sitt akademiske liv, på heltid, til å forberede bevismengden som med sikkerhet ville overbevise en britisk domstol.

Bare Dagens Næringslivs Bjørgulv Braanen viste vilje til å ta opp den britiske injurielovgivningens urimeligheter. Han gjorde det kortfattet i en kommentar i avisens Etter Børs-seksjon, fire dager etter domsavsigelsen: «For å forsvare sin rett til å karakterisere Irving som forneker av Holocaust har Deborah Lipstadt vært nødt til å føre sannhetsbevis for at han med vitende og vilje har fordreid historien for å få den til å passe med sin egen ideologi. Og det er, når man tenker etter, en ganske omfattende oppgave.»⁴⁰ Saken hadde på det tidspunktet kostet forsvaret rundt

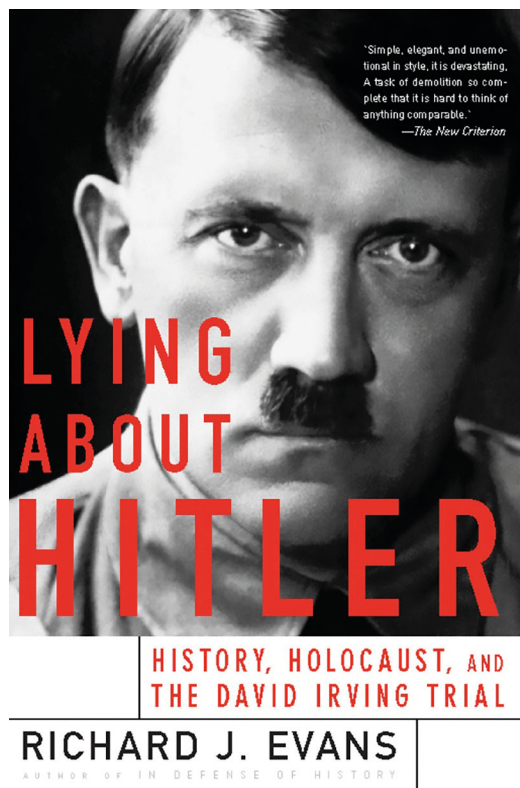
2 500 000 britiske pund, samt advokathonorarer på 343 000 pund.

Hans Fredrik Dahl hadde forholdt seg taus i offentligheten om Lipstadt-saken, men nå traff hans tidligere debatter ham igjen når Dagbladet konfronterte både han og Odd-Bjørn Fure med dommer Grays kjennelse. Den 740-siders rapporten som oppsummerte Richard J. Evans' undersøkelser av utvalgte deler av Irvings forfatterskap, og som forsvaret presenterte for retten, hadde Dahl ulikt Fure ikke sett på. Dahl var derfor ikke klar for noen selvransakelse. Slo dommen mot Irving tilbake på ham, ville journalisten Jan Zahl vite: «Det kan jeg ikke svare på. Det blir opp til andre å bedømme.» Fure hadde allerede gjort seg opp en mening om den saken. Utfallet av rettssaken, sa han, «slår beina fullstendig under Dahls karakteristikk av Irving i 1997 – så vel som mot alle andre som har forsvart Irving», og la til at det «reiser et stort spørsmålstegn ved Dahls faglige dømmekraft.»⁴¹

Ettertanker

I mars 2001 utkom Evans med boken «Lying about Hitler. History, Holocaust, and the David Irving Trial», som var både en forkortet og popularisert versjon av hans ekspertrapport så vel som en fremstilling av hans befatning med Lipstadt-saken. Boken ble lest av Dahl, han tok innholdet innover seg, og for første gang i debatten ikke bare modererte han seg i synet på Irving, men gjorde fullt tilbaketog. Den 13. juli det året sto han frem på kommentatorplass i Dagbladet: «Jeg tok feil», skrev han, «Evans-boka leverer en så ødeleggende kritikk av Irvings faglige status, selve hans håndverk som historiker, at jeg bare må legge meg flat.» «Irvings lesere er altså på viktige punkter blitt holdt for narr» og «ingen kan lenger ta det han skriver for gitt, uten selv å sjekke kildematerialet nøye», observerte Dahl.⁴²

Utsippet hans ga mediedekningen av Irving og Lipstadt-saken et kortvarig blaff, men nå med Dahl selv som midtpunkt for kritikk. «Dette burde han sett for lenge siden», fikk Fure blant annet komme til orde med i Dagbladet.⁴³ VGs leder spilte videre på samme omkved: «Egentlig kommer hans oppgjør på svært sen overtid. For man trenger ikke å ha vært faghistoriker for å skjønne hva slags faglig

Richard J. Evans bok «Lying about Hitler. History, Holocaust, and the David Irving Trial» Foto: Ukjent.

sjarlatan David Irving er; hans nototiske upålitelighet, umettelige oppmerksomhetstrang og smakløse og groteske opptredener har vært dokumentert igjen og igjen helt siden skandalene rundt de forfalskede «Hitler-dagbøkene» i 1983.⁴⁴ Fredrik W. Thue ble i denne sakens anledning tredje, og siste, historiker til å kobles inn i debatten og ga kommentarer til både Dagbladet og NRK P1.⁴⁵ Faglig sett sto han perifert i forhold til David Irvings yndede arbeidsfelt.

Debatten virket på dette stadiet fortsatt å ha vanskelig for å engasjere norske faghistorikere. Kanskje var det en stille meddelelse om at norsk historie stadig var hovedinteressefeltet til hovedmassen av norske historikere og at dybdekunnskapen, for ikke å si engasjementet, som ga kraft til Fures polemiske oppgjør med Dahl, rett og slett manglet hos nesten

alle av hans historikerkolleger. Kanskje hadde også Dahls status som posisjonert fagmann på Universitetet i Oslo og en aktiv rolle i offentligheten som lignet få andre akademikeres, med utgivelsen av en suksessrik tobindsbiografi om Vidkun Quislings fortsatt friskt i minnet, bidratt til å skjerme ham fra fagfellers kritikk.⁴⁶ Ballen ble forsøkt spilt over til Dahls støttespillere i mediekretser, med utfordring om en tilsvarende selvransakelse.⁴⁷ Disse valgte å tie.

Den 20. juli 2001 hadde Deborah Lipstadt og mange fra hennes team av jurister, fageksperter og medhjelpere et gjensyn med rettssal 73 i London. Irving hadde anket dommen, men denne gangen var han representert av en advokat, Adrian Davies. I tre dager, måneden i forveien, hadde tre dommere hørt hans innlegg. Davies fremførte Irvings angrep på Lipstadts sakkyndige og forsvar av hans fremstillinger av folkemordet på jødene. Nå kunngjorde dommerne sin kortfattede kjennelse. Ankeanmodningen ble forkastet.⁴⁸

«Det er over. Vi har vunnet. Avgjørende og fullstendig», sa Lipstadts advokater til henne idet de overrakte kjennelsen.⁴⁹ En del norske medier, deriblant NRK radio, merket seg dette avsluttende kapittelet om Irvings injuriersak som rettslig anliggende i offentligheten. Ni aviser meldte i notiser at Irving hadde tapt og nå risikerte å gå personlig konkurs under tyngden av saksomkostningene idømt ham (£150 000). Bare Dagbladet spanderte en egenkomponert tekst, resten gjenga NTB's nyhetsmelding.

Som en ettertanke publiserte Dagbladets kulturredakør Eva Bratholm den 25. august kommentarartikkelen «Historiens skraphaug» om Irving, vel å merke med hovedformålet å omtale en bok viet rettsaken i London, «The Holocaust on Trial», skrevet av den amerikanske journalisten og historikeren Don David Guttenplan. Hendelsen og dens forskjellige avleggere var allerede blitt historie. I Norge lukket døren seg, den sommeren i 2001, for videre debatt om David Irvings famøse virke og norske historiefaglige og journalistiske vurderinger av ham, men glemt ble Irving og Lipstadt-saken ikke.

Om vi så avslutningsvis skal samle noen hovederkjennelser fra den norske dekningen av injuriersaken, må det bli disse:

Avisene var et utakknemlig format, altfor trangt, for formidling av kunnskap om Holocaust. De skribentene som dekket Lipstadt-saken hadde heller ingen synlig tidligere erfaring med temaene den aktualiserte.

Pressedekningen ga ikke leseren gode verktøyer til å bli bedre kjent med fenomenet Holocaustfornektelse og dermed bli bedre i stand til å gjennomskue Holocaustfornektelse, for eksempel ved å kaste lys over spørsmålene: Hvem er de? Hvordan opererer de? Og hva driver dem?

Avisreferater måtte altså suppleres med andre medier, kunnskapsplattformer og ikke minst boklige kilder hvis en interessert leser satte seg som mål å få overblikk over og god innsikt i sakskomplekset. Pressedekningen kunne da heller ha som funksjon å inspirere til å søke bedre og mer utfyllende kunnskap om Holocaust.

Noter

- Resultatet var en trykket dokumentsamling som Watt skrev forordet til, David Irving (red.): *Breach of Security: The German Secret Intelligence File on Events Leading to the Second World War* (London: W. Kimber, 1968)
- Michael Shermer & Alex Grobman: *Denying History. Who says the Holocaust never happened and why do they say it?* (Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press, 2009), s. 48-58
- Deborah E. Lipstadt: *Denying the Holocaust. The growing assault on truth and memory* (New York: The Free Press, 1993), s. 182
- Richard J. Evans: *Lying about Hitler. History, Holocaust, and the David Irving trial* (New York: Basic Books, 2001), s. 6
- Deborah E. Lipstadt: *History on Trial. My day in court with David Irving* (New York: Ecco, 2005), s. 40-41
- Richard J. Evans: *Lying about Hitler. History, Holocaust, and the David Irving trial* (New York: Basic Books, 2001), s. 186
- Ralf Georg Reuth (red.): *Joseph Goebbels Tagebücher 1924-1945. Band 1: Einführung 1924-1929* (München/Zürich: Piper, 1999), s. 18-19
- Hans Fredrik Dahl, *Dagbladet*, 25.06.1996: «Sår som ikke gror.»
- Rolf Hobson, *Dagbladet*, 1.7.1996: «Jødisk lobby?»
- Et større utvalg av debattinnleggene er samlet i Karl Erik Haug (red.): *David Irving, jødene, nazismen og en norsk historikerstrid – en debatt om revisjonismen og historiefaget* (Historisk institutt: Trondheim, 1997)
- David Irving, *Aftenposten*, 13.03.1997: «- Jeg er utsatt for en global offensiv.»
- Frank Meyer, *Aftenposten*, 21.03.1997: «Kunnskapsmangel tåkelegger Irving-debatten.»; David Irving, *Aftenposten*, 04.04.1997: «- Trenger jeg si mer?»
- Forfatters anslag basert på gjennomganger i Nasjonalbibliotekets databaser.
- Aftenposten*, 27.01.1995: «Når kanarifuglene tier.»
- David Irving, *Aftenposten*, 13.03.1997: «- Jeg er utsatt for en global offensiv.»
- Markus Markussen, *Aftenposten*, 20.2.1997: «De ekle ytringene.»
- Vikram Dodd, *The Guardian*, 12.1.2000: «Pariah Irving sues Holocaust author»
- Thomas Spence: *Aftenposten*, 12.1.2000: «Holocaust-strid for retten»
- Richard J. Evans: *Lying about Hitler. History, Holocaust, and the David Irving trial* (New York: Basic Books, 2001), s. 23-24, 186
- Eline Lønnå, *Klassekampen*, 25.1.2000: «Revisjonist til sak mot Penguin»
- Truls Synnøstvedt, *Bergens Tidende*, 10.2.2000: «Irving's «kampf» i rettssal 73»
- Thomas Spence, *Aftenposten*, 8.3.2000: «Sannheten om jødeutryddelsen opp til doms»
- Thomas Spence, *Aftenposten*, 8.3.2000: «I krigsrommet til David Irving
- Thomas Spence, *Aftenposten*, 26.1.2000: «Irving i retten: Cyanid kun mot lus»
- Maria Brit Espinoza, *Dagbladet*, 29.1.2000: «David Irving i rettskrangel om holocaust»
- Per Egil Hegge, *Aftenposten*, 6.3.2000: «Har Hitlers jødeutryddelse fått en politisk funksjon?»
- Nasjonalbibliotekets avisdatabase viser seks andre avisomtaler i årene 2001-2012.
- Hans Christian Vadseth, *Verdens Gang*, 1.3.2000: «Nøkkeltvitne etter døden»
- Bjørn Westlie, *Dagens Næringsliv*, 13.3.2000: «Dommen over Holocaust»
- Nils Rune Langeland, *Dagbladet*, 1.4.2000: «Vår nye demonologi»
- Per Egil Hegge, *Aftenposten*, 6.3.2000: «Har Hitlers jødeutryddelse fått en politisk funksjon?»
- Som også er poengtert i Michael Shermer & Alex Grobman: *Denying History. Who says the Holocaust never happened and why do they say it?* (Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press, 2009), s. xv-xvi
- Deborah E. Lipstadt: *History on Trial. My day in court with David Irving* (New York: Ecco, 2005), s. 53, 110
- Richard J. Evans: *Lying about Hitler. History, Holocaust, and the David Irving trial* (New York: Basic Books, 2001), s. 201-204
- Deborah E. Lipstadt: *History on Trial. My day in court with David Irving* (New York: Ecco, 2005), s. 263
- Richard J. Evans: *Lying about Hitler. History, Holocaust, and the David Irving trial* (New York: Basic Books, 2001), s. 200
- D. D. Guttenplan: *The Holocaust on Trial* (New York/London: W. W. Norton, 2002), s. 281
- D. D. Guttenplan: *The Holocaust on Trial* (New York/London: W. W. Norton, 2002), s. 282
- Aftenposten*, 13.4.2000: «Domstolen og Hitlers verk»

- 40 Bjørgulv Braanen, Dagens Næringsliv, 15/16.4.2000: «Kostbar ytringsfrihet»
- 41 Jan Zahl, Dagbladet, 13.4.2000: «'Hvor feil jeg tok, vil vise seg..'»
- 42 Hans Fredrik Dahl, Dagbladet, 13.7.2001: «Så feil kan man ta»
- 43 Jan Zahl, Dagbladet, 13.1.2001: «Dahl legger seg flat»
- 44 Verdens Gang, 15.7.2001: «Forsinket oppgjør»
- 45 Jan Zahl: «Dahl legger seg flat», Dagbladet, 13.1.2001 og NRK P1-programmet Her og Nå, samme dag, hvor Thue ytret seg kritisk om Dahls holdninger til Irving og uttrykte undring over at det tok Dahl så lang tid å innrømme å ha tatt feil.
- 46 Dahl gir sin versjon av sin befattning med denne fem år lange affæren rundt Irving i boken *Fra Pax til paven. Minner om meninger* (Oslo: Aschehoug, 2012), s. 218-232
- 47 Utfordringen kom Odd-Bjørn Fure med i Dagbladet, 13.1.2001: «Hvordan kunne massemediene la Dahl – som ikke på noen måte hadde ryggdekning for sine meninger i resten av historikerlauget – bli «den store ekspert» på nazismen? Hva sier det om mediene?» Se også Vidar Ystads forsiktige oppgjør med Dahls støttespillere i Bergens Tidende, 14.7.2001, «Det store oppgjøret om Hitler», en kommentar som rommet få selvstendige vurderinger av saken og debatten.
- 48 Se skildring av ankehøringene i etterord i D. D. Guttenplan: *The Holocaust on Trial* (New York/London: W. W. Norton, 2002)
- 49 Deborah E. Lipstadt: *History on Trial. My day in court with David Irving* (New York: Ecco, 2005), s. 295

Ralf Georg Reuth (red.): *Joseph Goebbels*

Tagebücher 1924-1945. Band 1: Einführung 1924-1929 (München/Zürich: Piper, 1999)

Michael Shermer & Alex Grobman: *Denying History. Who says the Holocaust never happened and why do they say it?* (Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press, 2009)

Litteratur

Hans Fredrik Dahl: *Fra Pax til paven. Minner om meninger* (Oslo: Aschehoug, 2012)

Richard J. Evans: *Lying about Hitler. History, Holocaust, and the David Irving trial* (New York: Basic Books, 2001)

Odd-Bjørn Fure: *Kampen mot glemselen. Kunnskapsvakuum i mediesamfunnet* (Oslo: Universitetsforlaget, 1997)

D. D. Guttenplan: *The Holocaust on Trial* (New York/London: W. W. Norton, 2002)

Karl Erik Haug (red.): *David Irving, jødene, nazismen og en norsk historikerstrid – en debatt om revisjonismen og historiefaget* (Historisk institutt: Trondheim, 1997)

Deborah E. Lipstadt: *Denying the Holocaust. The growing assault on truth and memory* (New York: The Free Press, 1993)

Deborah E. Lipstadt: *History on Trial. My day in court with David Irving* (New York: Ecco, 2005)

